

In memoriam D. Irimia. O evocare

Eugen MUNTEANU

În ziua de 3 iunie 2009, cu câteva luni înainte de a împlini vârsta de 70 de ani, a încetat din viață ilustrul filolog și marele profesor D. Irimia, spre stupoarea și mâhnirea miilor de studenți cărora le-a fost profesor, a colegilor și a sutelor de prieteni pe care i-a avut. Voi încerca să schițez câteva trăsături ale omului, așa cum l-am cunoscut. Mai înainte însă, stimați colegi, îngăduiți-mi să vă aduc aminte câteva dintre cele mai importante date privitoare la viața și activitatea profesorului nostru recent dispărut.

D. Irimia s-a născut la 21 octombrie 1939 în orașul Roman, unde a urmat studiile primare și liceale. La Iași, a fost student al Facultății de Filologie a Universității „Alexandru Ioan Cuza”, secția „limbă și literatură română”, absolvită în 1962, cu lucrarea de diplomă *Concepția lui Eminescu despre artă*. Doctoratul în filologie l-a obținut în 1976 cu lucrarea *Limbajul poetic eminescian*, sub îndrumarea profesorului Gavril Istrate. Între anii 1990-1992 a fost decan al Facultății de Litere a Universității din Iași, iar între 1999-2001 director adjunct al Institutului Român de Cultură și Cercetări Umaniste de la Veneția.

A predat în repetate rânduri, mai întâi ca lector, apoi ca profesor-invitat, la numeroase universități din Italia (Torino, Milano, Veneția, Napoli, Salerno și Udine), precum și în universități de dincolo de Prut (Chișinău, Bălți, Cernăuți).

A fost un harnic, generos și inspirat îndrumător de doctorat, între cei aproximativ 30 de tineri cercetători care și-au susținut doctoratul sub conducerea sa numărându-se tineri filologi remarcabili precum Sergiu Ailenei, Irina Andone, Odette Arhip, Adina Blanariu-Vukovic, Lidia Bodea, Mihaela Cernăuți-Gorodețchi, Lucia Cifor, Sebastian Drăgulănescu, Ioan Filipciuc, Dorel Fînar, Valeriu P. Stancu, Magdalena Leca, Ioan Milică.

În ultimul deceniu și-a focalizat eforturile și energia asupra proiectului *Dicționarul limbajului poetic eminescian* (5 volume publicate), reușind cu tenacitate, prin granturi succesive, dar mai ales prin eforturi personale uriașe, să creeze o veritabilă școală de studii eminesciene la Iași.

Meritele sale au fost recunoscute public prin acordarea Ordinului Meritul Cultural în grad de Cavaler, conferit de Președintele României, și a titlului de doctor honoris causa al Universităților din Chișinău și Bălți.

Opera lui D. Irimia constă în următoarele volume: *Structura gramaticală a limbii române. Verbul* (1976), *Limbajul poetic eminescian* (1979), *Structura gramaticală a limbii române. Sintaxa* (1983), *Structura stilistică a limbii române contemporane* (1986), *Structura gramaticală a limbii române. Numele și pronumele*.

Adverbul (1987), *Morfo-sintaxa verbului românesc* (1997), *Introducere în stilistică*, (1999), *Gramatica limbii române* (trei ediții, 1997, 2005, 2008). Se adaugă peste trei sute de diferite articole și studii de gramatică, stilistică și poetică, teorie a limbii și publicistică. D. Irimia a fost și un remarcabil editor, reușind să publice un număr apreciabil de volume colective, rezultate de cele mai multe ori din colocvii științifice inițiate și organizate de el însuși. Amintesc dintre acestea pe următoarele: *Lingvistică, Poetică, Stilistică* (1986), *Probleme actuale de lingvistică română* (împreună cu Anatol Ciobanu, 2000), *Atti del Convegno Internazionale „Mihai Eminescu”*, Venezia, 2000 (2001), *Dicționarul limbajului poetic eminescian. Concordanțele poeziilor antume* (vol. I-II, 2003-2003), *Dicționarul limbajului poetic eminescian. Semne și sensuri poetice. I. Arte* (2005), *Dicționarul limbajului poetic eminescian. Concordanțele poeziilor postume* (vol. I-V, 2006-2009), *Dicționarul limbajului poetic eminescian. Semne și sensuri poetice. II. Elemente primordiale* (2007), *Limba română azi* (2007), *Caietele Eminescu* (9 volume, 1980-1989), *Collegium – Revistă de studii filologice*, (1985-1990), *Studii eminesciene* (vol. I-III, 2004-2006).

Într-unul sau altul din aceste volume coordonate de D. Irimia, foarte mulți dintre noi, cei aflați la vârste între 20 și 50 de ani, ne-am văzut publicate primele noastre producții științifice sau publicistice.

D. Irimia a fost și unul dintre cei mai importanți editori ai operei lui Eminescu, antologia sa M. Eminescu, *Despre cultură și artă*, publicată în 1970, constituind și astăzi un excelent instrument de lucru.

Ne aflăm așadar în fața unei opere de mare întindere și diversă din punct de vedere tematic. Constatăm astăzi că, multora dintre noi, felul de a fi, gândirea și acțiunea profesorului Irimia ne-a orientat formația și, poate, unora și caracterul. Despre persoana vie, despre profesorul, îndrumătorul și prietenul nostru D. Irimia aș dori în continuare să vă rețin câteva minute atenția.

Hazardul distribuirii disciplinelor de studiu în 1974, anul în care am început studiul filologiei la Iași, a făcut să am norocul de a-l avea profesor în fiecare dintre cei patru ani de studiu, la discipline consistente și importante. Mai mult chiar, îmi amintesc bine că fusese desemnat și ceea ce pe atunci se numea «îndrumător de an» la seria mea, misiune pe care și-o luase în serios, ca un diriginte grijuliu și responsabil.

Abia întors din Italia după un sejur de lector la Torino, tânărul profesor – fac acum socoteală și constat că avea doar 35 de ani! – părea să se distingă net de ceilalți colegi ai lui printr-un fel de aer de libertate și proștețime, sugerat și de «accentele italienești» care îi marcau vorbirea, spre deliciul colegelor și spre amuzamentul ironic al colegilor-băieți. Cu aerul lui vioi și sportiv – nimeni nu l-a văzut vreodată pe profesorul Irimia purtând cravată sau urcându-se într-un tramvai – cu firea sa colocvială și generoasă, cu franchețea tonică și cu tenacitatea sa incomparabilă, personajul își conturase deja efigia pe care o va purta până la moarte.

Aveam pe atunci, ca aproape toți colegii mei de generație, prejudecata că lingvistica este în genere o preocupare neinteresantă și aridă, oricum inferioară ca prestigiu și atractivitate „literaturii”, adică istoriei și criticii literare. Audierea cursului său de introducere în lingvistică din anul I nu a reușit să îmi spulbere această prejudecată căci, trebuie să mărturisesc, nu am priceput chiar tot ceea ce spunea... Am căpătat atunci convingerea că D. Irimia se exprima mult mai bine, mai

precis și mai sistematic în scris decât reușea să o facă vorbind, căci abia la sfârșitul anului I, citind integral cursul lui litografiat de introducere în lingvistică, celebrul curs cu coperte roșii, mi-am însușit elementele gândirii lingvistice. La examen emoțiile au fost totuși considerabile așa încât, acesta de lingvistică teoretică fiind și primul examen din viața mea de student, am fost realmente surprins să primesc, încă din teză, nota maximă! În anul următor, am făcut cu Irimia seminariile de limbă literară la cursul predat de profesorul G. Istrate. Ce mai reușesc să îmi reamintesc sunt comentariile seminariale conduse de el pe marginea corespondenței dintre Heliade-Rădulescu și Costache Negruzzi în problemele limbii literare și a textelor eminesciene din aceeași sferă tematică, cuprinse în antologia pe care am menționat-o mai sus. În același an, al II-lea, tot cu el am făcut cursul și seminarul de morfologie a limbii române, în anul următor, al III-lea, am făcut cu el seminariile de sintaxă la cursurile d-nei Ecaterina Teodorescu, pentru ca în al IV-lea an să ajungem pe terenul său de predilecție, cel al stilisticii. Dintre ideile pe care le-am primit atunci, în special cele din *Limbajul poetic eminescian*, carte pe care o consider și acum capodopera sa, model pentru lucrări monografice de acest tip, definitiv mi-am însușit două, și anume ideea că, fără apel permanent la nivelul semantic, nu este posibilă explicarea corectă a configurării unităților gramaticale și ideea că limbajul poetic este total autonom în raport cu toate celelalte varietăți ale limbii.

Scriind aceste rânduri, îmi vine în gând întrebarea: Cât oare din acest „mon Irimia” corespunde realității istorice a persoanei pe care o evoc și cât este creație a imaginației mele? Mă mai întreb dacă, în portetul subiectiv pe care încerc să i-l creionez, cei de față, care l-au cunoscut, recunosc propriile lor proiecții... Trecând peste aceste întrebări destul de inconfortabile, voi relua firul evocării.

Am avut norocul să aparțin generației de studenți participanți la prima ediție a Colocviului Național Studentesc „Mihai Eminescu”, în primăvara anului 1975. Nu știu exact, și nici nu cred că cineva poate numi persoana sau persoanele care au inițiat acest colocviu. Ceea ce știu și o spun de dragul adevărului istoric este faptul că la primele 3-4 ediții ale colocviului, în grupul de organizatori, alături de D. Irimia se aflau și profesorii Mihai Drăgan și Ion Constantinescu. La începutul anilor '80, D. Irimia își intrase însă deja în rolul în care i-l cunoaștem cu toții: acela de suflet și de factotum al acestei manifestări! Dacă, pe parcursul câtorva ani buni, alături de alți colegi ai mei de generație, din rândul cărora nu îmi mai aduc aminte decât de regretatul Emil Iordache, am acceptat să lucrez „sub comanda” lui la organizarea colocviului, de la un moment dat, prin 1982, am simțit nevoia unei distanțări care s-a transformat în cele din urmă într-o ruptură totală. S-a supărat pe mine în felul lui spontan, franc dar lipsit de ranchiună, atunci când am încercat să mă justific, arătându-i că nu mai cred în formula Colocviului, care mi se părea că, oficializându-se, devenise un fel de specie a Cântării României, cercetarea operei lui Eminescu transformându-se într-un fel de cult cvasi-mistic, primejdios de apropiat de fantasmalele protocroniste oficiale. Mult mai târziu, mi-am dat seama că greșeam, așa încât într-un articol pe care l-am publicat în anul 2000 într-o revistă din Berlin, am definit Colocviul, ca pe una din formele „rezistenței prin cultură” față de agresivitatea ideologiei comuniste. Veritabilă instituție națională, acest colocviu, desfășurat, s-o recunoaștem, grație tenacității lui D. Irimia, timp de 34 de ani fără întrerupere, a fost, atât în perioada comunistă, cât și după aceea, singura ocazie în

care promoții după promoții de tineri filologi s-au putut întâlni și cunoaște. Despre numeroasele virtuți realmente formative, precum și despre elementele „subversive” ale Colocviului am vorbit în articolul menționat.

Cred că D. Irimia a fost una dintre naturile fericite care nu și-au greșit vocația, iar vocația lui era cea de magistru. Simțeau că este dispus la orice sacrificiu pentru a și-o împlini. Entuziasm față de propriile idei și consecvență în urmărirea unor idealuri, tenacitate, dăruire pentru ceilalți, convingeri puternice și mai ales capacitatea de a-i mobiliza pe alții într-un proiect comun și iscusința de a identifica, stimula și încuraja la învățării grăuntele de talent al fiecăruia, acestea au fost marile calități ale personalității pe care o omagiem acum.

Universitatea din Iași și Facultatea de Litere nu au dus lipsă niciodată de oameni valoroși ca profesioniști. Mai rare au fost însă marile caractere. Iar D. Irimia a fost un om de mare caracter. Incapabil de minciună, incoruptibil și loial, a fost, mai presus de orice, un om de o onestitate fără fisură. Într-o lume cinică, a arbitrarului, a tranzacționismului și a imposturii, incoruptibilitatea și intransigența sa etică a putut fi văzută de unii contemporani ca o formă de rigiditate. Studenți mediocri, picați mereu la examene și așa-ziși colegi deranjați permanent în micile lor afaceri de inflexibilul Irimia i-au putut crea faima de om „rău”, antipatic sau „intratabil”! Dușmani declarați a avut totuși puțini și de o substanță inferioară. Ceilalți, mult mai numeroși, dispuși să accepte normele și regulile de fier ale academismului autentic, au putut găsi întotdeauna în Dumitru Irimia un partener sau un prieten de nădejde, dispus la un sprijin necondiționat pentru orice bună și onestă inițiativă. Îmi permit să cred și să afirm că, cel puțin pentru mine și pentru generația mea, el a fost cam singura verigă de legătură cu spiritul autentic al academismului ieșean, întruchipat de figura deja legendară a magistrului nostru comun, G. Ivănescu. Sunt fericit și recunoscător de câte ori îmi evoc unele momente faste din anii formării mele, când, în căutare de repere cum suntem cu toții la acea vârstă, profesorul Irimia mi-a oferit nu doar încurajare gratuită, ci și sprijin efectiv. Unul dintre aceste momente decisive pentru devenirea mea profesională a fost acela când, în timpul scurtei perioade cât a fost decan (1990-1992), și împreună cu profesorul Al. Andriescu, șef al catedrei de limbă română în acea perioadă, m-a „adus” de la Institutul «Philippide» la Universitate, înfruntând serioase adversități. Cum voi putea uita vreodată acest fapt?

Îi mai sunt recunoscător și pentru că mi-a mediat într-un fel întâlnirea cu Eugenio Coseriu, cel mai important dintre magiștrii mei. Sunt fapte pe care le evoc cu intensă emoție, oricât de firești ar fi putut părea la momentul când s-au petrecut. În 1976, la sfârșitul anului al II-lea de facultate, intuindu-mi probabil preferințele și tipul meu de gândire, D. Irimia mi-a împrumutat versiunea italiană a uneia din cărțile fundamentale ale marelui lingvist, *Teorie del linguaggio e linguistica generale. Sette studi* (1971). Am ținut la mine această carte câțiva ani iar lectura ei aprofundată m-a convins definitiv că, fără un fundament lingvistico-teoretic și filosofic, filologia eșuează fie în simplă factologie, fie în impresionism. Cu excepționalul simț al oportunității care îl caracteriza, D. Irimia a fost cel care a inițiat în 1991 procedura de acordare a titlului de «doctor honoris causa» ilustrului nostru compatriot de la Tübingen. În organizarea colocviului omagial din 1992, finalizat în consistentul volum *Omul și limbajul său. Studia linguistica in honorem*

Eugenio Coseriu, D. Irimia m-a solicitat să îl ajut. Vă reamintesc că în urmă cu optsprezece ani România era încă o țară extenuată, abia ieșită din marasmul comunist, paralizată de sărăcie și inerție instituțională. Internetul încă nu exista, iar computerele erau puține și neperformante. Așa încât corespondența cu Coseriu însuși, cu numeroșii săi discipoli și colegi din Germania, Spania, Italia, Franța, Portugalia, America Latină, România, Moldova, care urmau să vină la Iași, strângerea, culegerea și pregătirea pentru tipar a materialelor, corectura sutelor de pagini în diferite limbi, istovitoarele hărțuiri cu tipografii, toate reclamau o enormă cheltuială de nervi, de energie și de timp. Toate acestea, ca să nu mai vorbim despre dificultățile asigurării unei cazări convenabile pentru Coseriu și cei aproximativ 30 de discipoli și prieteni care îl însoțeau, le-am împărțit frățește amândoi, D. Irimia predându-mi cu această ocazie încă o lecție, cea a solidarității colegiale și a devoțiunii în vederea realizării unui scop. În plus, mi-a mai transmis intuitiv, ca în atelierile meșterilor de altădată, numeroasele trucuri practice care țin de abilitatea «managerială». Căci, se știe, în această privință, D. Irimia era de neîntrecut. Scoțând întotdeauna fonduri și din piatră seacă, reușind să convingă uneori pe colegi mai tineri să îl ajute dar făcând de cele mai multe ori cam totul de unul singur, a organizat an de an, timp de peste trei decenii *Colocviul Național Studențesc „Mihai Eminescu”*, devenit, după cum deja am mai spus, o adevărată instituție națională. Începând cu 1991, tot el a fost și sufletul celor zece ediții ale *Conferinței Naționale de Filologie „Limba română azi”*, unul dintre canalele principale ale comunicării științifice dintre filologii români și confrății din Republica Moldova.

Sunt sigur, judecata obiectivă a posterității va așeza contribuția științifică a lui D. Irimia pe un loc proeminent în istoria filologiei românești. În amintirea discipolilor, a prietenilor și a colegilor, D. Irimia va rămâne una dintre cele mai luminoase figuri ale comunității academice ieșene.

In Memoriam Dumitru Irimia

The author of this article pays a homage to prof. dr. Dumitru Irimia, recalling memories that stress the personality of prof. Irimia who died in 2009. A former magister of the author of this text, at the “Alexandru Ioan Cuza” University of Iasi, prof. Irimia was an outstanding and passionate researcher of Mihai Eminescu’s works, a linguist and stylistician well-known in the European academic world, especially in the Italian universities where he worked for several years. For more than 30 years he organized, even with personal sacrifices, “M. Eminescu” National Colloquim that became a real institution and a means of fighting the communist regime at the “Alexandru Ioan Cuza” University of Iasi. He is also the author of impressive books that explore Eminescu’s universe, like: *Limbaajul poetic eminescian* (1979), *Dicționarul limbajului poetic eminescian. Concordanțele poeziilor antume* (vol. I-II, 2003-2003), *Dicționarul limbajului poetic eminescian. Semne și sensuri poetice. I. Arte* (2005), *Dicționarul limbajului poetic eminescian. Concordanțele poeziilor postume* (vol. I-V, 2006-2009), *Dicționarul limbajului poetic eminescian. Semne și sensuri poetice. II. Elemente primordiale* (2007), *Caietele Eminescu* (9 volumes, 1980-1989), *Studii eminesciene* (vol. I-III, 2004-2006).

*Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”
IAȘI, ROMÂNIA*

